

Robert W. Kvalvaag

«Ya Habibi ya Muhammad»: Sami Yusuf og framveksten av en global muslimsk ungdomskultur

Populærmusikk i islam er ikke et nytt fenomen, men i løpet av de siste 10 til 15 åra har denne musikkstilen nådd ut til millioner av unge muslimer, og bidratt til utviklingen av en egen global muslimsk ungdomskultur. Tekstene kan både være sekulære og religiøse, men i denne artikkelen fokuserer jeg på artister som fremfører tekster med eksplisitte religiøse budskap. Selv om islamsk popmusikk har likhetstrekk med vestlig popmusikk er disse to langt fra identiske størrelser, verken når det gjelder tekster eller musikalske uttrykksformer. Det pågår dessuten en debatt i islam om denne musikken er *haram* eller *halal*. I denne artikkelen presenteres noen av de viktigste artistene i sjangeren, med vekt på den teologien de formidler. Artikkelen fokuserer særlig på Muhammad-fromheten, slik denne uttrykkes og formidles i den islamske populærkulturen, og på denne fromhetens røtter i ulike islamske tradisjoner.

Sami Yusuf

Den viktigste artisten i islamsk popmusikk er Sami Yusuf. Sami Yusuf ble født i Iran i 1980, men familien kommer opprinnelig fra Aserbajdsjan. Da han var tre år flyttet familien Yusuf til London. Han utga sitt første album i 2003. Det ble en stor suksess og solgte i over 7 millioner eksemplarer. Etter at han utga sitt andre album i 2005 ble han i *Time Magazine* omtalt som «Islam's Biggest Rock Star.» Etter dette har Yusuf kommet med enda tre utgivelser, og han har så langt solgt over 22 millioner album. Han er superstjerne for millioner av unge muslimer i mange land, ikke minst i Tyrkia, Malaysia og Indonesia. Da han skulle ha konsert på Taksim-plassen i Istanbul i 2007 møtte 250 000 mennesker opp for å høre på. Han har spilt i fullsatte lokaler i London (Wembley Arena), i Los Angeles og i Cape Town. I mars 2011 spilte han på Union Scene i Drammen. Anmelderen i *Drammens Tidende* ga Yusuf terningkast 5 og innledet anmeldelsen slik: «Den muslimske verdens største popstjerne hadde publikum i sin hule hånd på sin første norgeskonsert, der spesielt hans uttrykksfulle og følelsesladde stemme overbeviste.»¹

Det er to viktige faktorer i Yusufs liv som har påvirket ham som artist. For det første gjennomgikk han en religiøs oppvåkning da han var 16 år. For det andre opplevde han at mange unge britiske muslimer i likhet med ham selv søkte identitet og mening etter 11. september 2001. Overfor disse ønsket han å formidle det han hadde opplevd gjennom sin religiøse oppvåkning. Hans første album hadde tittelen *Al Mu'allim*, et arabisk ord som betyr «Læreren.» Læreren er Muhammad og «Al Mu'allim» er også navnet på albumets tittelspor.

Alle sangene på denne utgivelsen handler enten om Allah eller om Muhammad. På *Al Mu'allim* brukte Yusuf bare perkusjonsinstrumenter, noe som muligens reflekterte hans ståsted i den pågående debatten om bruk av musikkinstrumenter i islam. Men det kan også forstås som et strategisk grep for å unnsnippe de debattene om bruk av instrumenter som finnes blant islamske lærde, og for lettere å kunne nå ut til et enda bredere publikum. På sine seinere utgivelser har Yusuf brukt et stort spekter av instrumenter. Han kaller sin musikkstil for *Spiritique*, og definerer denne som mer spirituell enn religiøs: «It incorporates and utilises Middle Eastern and Western harmonics, underpinned by spirituality.» Han avgrenser seg imidlertid fra merkelapper som islamsk rock eller islamsk popmusikk. Begge disse sjangerne finnes, men Yusuf sier at han ikke identifiserer seg med noen av dem.²

Sami Yusuf var tidligere tilknyttet plateselskapet Awakening. En annen sentral artist i islamsk popmusikk er svensk-libanesiske Maher Zain (f. 1981), som fortsatt er knyttet til dette selskapet. Awakening er et muslimsk plateselskap som ikke bare retter seg mot muslimer, men som ønsker å gjøre islam relevant for unge mennesker uansett hvilken religiøs tilhørighet de har. En av grunnleggerne sier at han i sin tolkning av islam er opptatt av å aktualisere troen for den tiden han lever i. Han omtaler seg selv som en moderat og progressiv muslim. Han sier også at det Awakening ønsker å oppnå er å omdefinere islam kulturelt, slik at muslimer ikke lenger behøver å velge mellom moderniteten på den ene siden og islam på den andre.³ I en ny bok om ungdomskultur i islam, *Rebel Music*, skriver Hisham Aidi: «I would argue that today music is the realm where Muslim diaspora consciousness and identity politics are most poignantly being debated and expressed.»⁴ Ved siden av Sami Yusuf og Maher Zain har også artister som dansk-cubanske Outlandish og amerikanske Mo Sabri bidratt til denne debatten om musikk og identitet i islam.

Sami Yusuf er unik på flere måter. Han var en av de første muslimske artistene som begynte å lage profesjonelle musikkvideoer til sine sanger. På flere av sangene synger han både på engelsk, arabisk, urdu, hindi og tyrkisk. Yusuf er tydelig influert av sufismen, men han ønsker ikke å bli identifisert med en form for fromhet som innebærer at man vender ryggen til verden for i stedet å dyrke sin egen åndelighet:

I would not label myself as a Sufi in the negative sense that I hold my faith inside my heart and I'm withdrawn from the outside world. That's definitely not it, but if you look at the historical context of spirituality of Sufism, you will find that they play a huge part in our faith. The greatest companions of the Prophet and the greatest of the Muslims were Sufis in the proper understanding of the term. Sufism definitely plays an important part in my life, but so do other things.⁵

Yusuf har spilt inn sanger hvor han tar opp dagsaktuelle tema som konflikten mellom israelere og palestinere («Forever Palestine» og «Try Not to Cry»)⁶. Sangen «Free» målbærer et kritisk blikk på forbudet mot hijab på offentlige skoler i Frankrike:

My head is not bare
And you can't see my covered hair
So you just sit there and stare
And you judge me with your glare
You're sure I'm in despair
But you are not aware
Under this scarf I wear
I have feelings, and I do care

Sangen «It's a Game» handler om striden knyttet til Muhammad-karikaturene. Den karakteriserer diskursen om karikaturene som et spill, og oppfordrer alle til ikke å bli en del av dette spillet. USA som imperialistisk supermakt er tema i «Not In my Name», mens massakren av skolebarn i Beslan er utgangspunkt for «Muhammad.»

Musikk spilte en sentral rolle under den arabiske våren. Dette er godt dokumentert på CD-utgivelsen *The Rough Guide to the Arabic Revolution*. En av de mest populære sangene blant alle ungdommene som samlet seg på Tahrirplassen i Kairo var Sami Yusuf's «I'm Your Hope.» Teksten er rettet til landets makthavere, og budskapet er at landets fremtid ligger hos de unge, som kan endre verden til et bedre sted for alle. I «Forgotten Promises» er budskapet at menneskeheten er én, og Yusuf's tekst kan oppfattes som en islamsk variant av Grundtvigs «menneske først, kristen så»:

We share one soul
We share one land
We have one time to understand
We are one humankind

Selv om Sami Yusuf er influert av sufismens teologi og syn på musikk når han gjennom sine sanger ut til hel generasjon unge muslimer, og blant hans tilhengere finnes både sunni og sjiamuslimer. Han synger om Muhammad som forbilde og rollemodell. Men Muhammad er samtidig den han lengter etter og elsker. Det er denne eksistensielt viktige relasjonen til den stadig nærværende profeten som står sentralt i mange av Yusuf's tekster.

Argumentene mot (populær)musikk i islam.

Sami Yusuf er kontroversiell i den islamske verden, og den viktigste årsaken til dette er rett og slett at han er utøvende musiker. Musikk er et omstridt tema i islam, og mange mener at nesten alle former for musikk er forbudt.⁷ To sentrale argumenter som brukes mot musikk i

islam er for det første at musikk en unyttig aktivitet, enten man selv er utøvende musiker eller bare lytter til musikk. I forlengelsen av dette påpekes det at musikken ofte vekker følelser hos de som lytter, følelser som ikke alltid er av det gode. Det andre argumentet er at (pop)musikk er et uttrykk for en vestlig, kulturell imperialisme. Musikk bidrar til å føre mennesker bort fra tradisjonelle former for islam, slik at man i stedet velger en mer vestlig orientert livsstil. Mange lærde autoriteter mener at musikk utgjør en stadig økende trussel i den islamske verden, fordi mange unge muslimer er under musikkens innflytelse, og denne innflytelsen stammer dypest sett fra Satan.⁸

Den retningen i islam som har markert seg med en positiv holdning til musikk er sufismen. Også her er det ulike holdninger til musikk, men sufismen er like fullt den tradisjonen i islam som inneholder den største bredden og variasjonen i det musikalske uttrykket. Dette er grundig dokumentert på den doble CD-utgivelsen *Sufi Soul: The Most Swinging Religious Music on Earth*, og på DVD-en *Sufi Soul. The Mystic Music of Islam*. Qawwali, fra arabisk *qaul*, som betyr «tale», er en musikkform som har stor utbredelse i deler av sufismen, særlig i India og Pakistan. I qawwali brukes tonesatt poesi som et viktig middel for å oppnå nærheten til Gud. Hensikten med musikken er å forsterke innholdet i teksten. En sammenkomst hvor det fremføres qawwali innledes med at den ledende musikeren gjentar uttrykket *Allahu* («Gud er») mange ganger, slik at fokuset rettes mot Gud. Deretter fremføres sanger som handler om ulike sufihelgener, og sanger som lovpriser profeten Muhammad.

I Norge har for eksempel nettstedet islam.no gitt uttrykk for en positiv holdning til musikk. Basim Ghozlan skriver at det ikke finnes tekster i Koranen eller pålitelige hadither som forbyr musikk.⁹ I et annet innlegg på islam.no påpeker Karima Solberg:

Sami [Yusuf] har blitt kritisert for at han anvender musikkinstrumenter, og lar kvinner uten hijab få plass i videoene sine. Videre for at jenter uttrykker sin henrykkelse ved å skrike og at saudiarabiske damer besvimer under konsertene hans. Tankene går tilbake til jenters reaksjoner da Elvis beveget seg for mye på beina og dånte av. Sami Yusuf er ikke herre over det feminine kjønns reaksjoner, det må enhver kvinne styre selv. Sami Yusuf sier selv at han ikke ønsker å være en popstjerne, men vil bare gjøre det han kan best: å lage god musikk og uttrykke sin kreativitet.¹⁰

Den profilerte skribenten Mohammad Usman Rana mener at en artist som Sami Yusuf «skisserer en popkultur for Vestens unge muslimer basert på selvtillit og særegenhet.»¹¹ Yusuf ønsker å uttrykke både en nasjonal og en muslimsk identitet gjennom musikken sin. Med henvisning til kriger i muslimske land hvor Storbritannia har deltatt har det i britiske miljø blitt stilt spørsmål om muslimer i det hele tatt kan være stolte over å være britiske. En annen beslektet problemstilling er om det er forenlig med islamske verdier å føle tilhørighet

til og identifisere seg med en europeisk nasjon.¹² Til dette svarer Sami Yusuf: «I am a proud British Muslim artist doing my thing, following my heart.»¹³

Muhammad-fromheten i islam

Mange forskere har påpekt at det går et skille mellom historiens Muhammad og troens Muhammad i islam.¹⁴ Det vi vet om historiens Muhammad bygger i hovedsak på de tidlige biografiene. Parallelt med den biografiske litteraturen vokste det fram en litterær tradisjon hvor Muhammad tillegges egenskaper som gjør at han fremstår som enestående og nærmest guddommelig. Da den iranske forfatteren Sa'di utga sitt hovedverk *Frukthagen* i 1257 innledet han boka med avsnittet «Hyllest til profeten.» Her skrev Sa'di blant annet følgende om Muhammad:

Menneskehetens helbreder, mesteren på gjenoppstandelsens dag. Alle lys er gjenskinn av hans lys [...]. Den høye himmelen er skamfull overfor din verdighet, mens du ble skapt var mennesket fortsatt bare vann og jord. Du er opprinnelsen til mennesket fra begynnelsen av. Alt annet som finnes er utgått fra deg. Jeg vet ikke hvilke ord jeg skal si til deg. For du er høyere enn alt jeg klarer å nevne.¹⁵

Sa'di var en jordnær og rasjonell skikkelse, og han var kritisk til sufismen. Det er nettopp i sufismen at fromheten knyttet til profeten Muhammad får en svært sentral rolle. Forestillingen om Muhammad som det fullkomne menneske (*insan kamil*) dukker tidlig opp i islam, og av og til får profeten tilnærmet guddommelig status. Troen på Muhammad som et evig, kosmisk og guddommelig lys er dokumentert allerede på 800-tallet. Men det er på 1500-tallet at hengivelsen til profeten blir en sentral del av islamsk fromhet. På 1700-tallet fremstilles Muhammad som sentrum i et åndelig univers, og visjoner av profeten blir utbredt i flere ulike miljøer. Det er også på denne tiden at læren om *fana fi'l rasul* – foreningen med profeten, utvikles.¹⁶ I en av sufismens sanger forekommer blant annet følgende beskrivelse av profeten: «You are my goal, my love, you are the light, you are the religion.» I en annen spør sangeren: «Are you a man or an angel?»¹⁷

Denne sterke hengivenheten til Muhammad er også utbredt blant norske muslimer.¹⁸ Flertallet av muslimer med pakistansk bakgrunn i Norge tilhører ulike barelwi-organisasjoner. Barelwiene og deres grunnlegger Ahmad Reza Khan (1856-1921) var en del av en omfattende vekkelse i islam i India tidlig på 1900-tallet. De fremmer en intens ærefrykt for profeten: han har overnaturlige evner, han er allvitende og allestedsnærværende, og kan gå i forbønn for de troende. Khan foretok følgende sammenligning av Muhammad og Jesus: «Setting aside the claim that Christians make [about Jesus being divine], you can say whatever you wish in praise of the Prophet, for there was no limit to the Prophet's qualities.»¹⁹ Khan skrev også poesi om profeten som viser at han var influert av sufismen. Den grenseløse tilliten til

profeten er et sentralt tema hos Khan, noe han uttrykker slik i det svært populære diktet *Karoron Durud*:

I am tired, You are my sanctuary
I am bound, You are my refuge
My future is in your hands.²⁰

Hans *nath* – åndelige sanger som ofte handler om Muhammad – er fortsatt i bruk og synges ukentlig i minst en av Oslos største barelwi-moskeer.²¹ Om profetens himmelreise (*mi'raj*) skrev Khan:

You went as a bridegroom of light
On your head a chaplet of light
Wedding clothes of light on your body

Gjennom sin himmelreise ble Muhammad Allahs brudgom.²² Den troende, som lengter etter profeten slik en elsker lengter etter den elskede, blir som bruden som lengter etter å være sammen med brudgommen. En slik brudemystikk er utbredt i deler av sufismen, og dette gjenspeiles også i flere av tekstene til Sami Yusuf.

Brudemystikk i sufismen

Kjærlighetsforholdet til profeten kommer klart til uttrykk gjennom *Burda*, et av de mest populære skriftene i den muslimske verden. Denne teksten ble skrevet av den egyptiske poeten al-Bosiri på 1200-tallet. *Burda*, som betyr «kappen», ble skrevet mens al-Bosiri var alvorlig syk. Da ble han på mirakuløst vis helbredet av Muhammad, som kom til ham og la kappen sin rundt ham. *Burda* ble oversatt til norsk i 2010, og i forordet til den norske utgaven skriver Abo Mahi blant annet:

Å prise profeten er noe Gud selv gjør [...]. Imam Bosiris dikt lærer oss at når alt håp er ute er det en dør som står åpen. Gud sendte Sin nåde ned til oss for at vi skulle bruke denne personligheten som et middel for å oppnå Hans glede. La oss lære av imam Bosiris dikt og la dette diktet tenne et lys i hjertet vårt. Et lys av kjærlighet for menneskehetens frelser.²³

I 2004 samarbeidet Sami Yusuf med den populære makedonske artisten Mesut Kurtis om utgivelsen *Salawat*, hvor Yusuf arrangerte og produserte alle sangene. En av sangene har tittelen «Burdah», og teksten gjengir sentrale linjer fra *Burda*.

Sufismens brudemystikk innebærer at Muhammad betraktes som brudgommen, og den troende opplever seg selv som bruden som lengter etter sin elskede. Kjærlighetsforholdet

mellom Muhammad og den troende er preget av gjensidighet, men den troende uttrykker ofte svært sterke følelser for profeten: «All this longing kills me! O intercessor, yearning for you is killing me!»²⁴ Sami Yusuf viderefører denne tradisjonen i flere av sine sanger. Et godt eksempel er «Sallou», hvor Muhammad tiltales som den Elskede:

You, the apple of my eye, tied to you, at the heart
You are my deepest love, my Beloved
Inhaling your scent, just like smelling a rose
Burning inside, with the fire of your love
I always look for, and ask of you
Always dream of reaching you

Her sammenligner Yusuf duften fra Muhammad med lukten av en rose. I sufismen er det en utbredt oppfatning at roser stammer fra profetens svette. Der hans svette hadde falt på jorden vokste det fram roser. Roser er derfor verdens vakreste blomst.²⁵

I sangen «You Came To Me» forteller Sami Yusuf om sin religiøse oppvåkning. Den fant ikke sted primært som resultat av en opplevelse av Allahs nærvær. Den som kom til ham da han var langt nede og alt så mørkt ut, var ikke Allah, men profeten. Profetens nærvær førte til at hans hjerte ble fylt med kjærlighet:

You came to me in that hour of need
When I was so lost, so lonely
...
Showed me right from wrong, told me to be strong
Need you more than ever ya rasulallah
...
You filled my heart with love, showed me the light above
Now all I want is to be with you

Profeten lever med andre ord fortsatt, selv om han ikke lenger er fysisk til stede på jorden. Han kan bli nærværende når han påkalles, og hans nærvær er ikke begrenset av tid og sted.²⁶ I «Khorasan» er sangerens eneste ønske å være sammen med profeten:

My Lord, have mercy on me on the day of eternity
My Lord, unite me with the messenger

Den kjente sufiteologen Seyyed Hossein Nasr, som har hatt stor innflytelse på Sami Yusuf, skriver at i det ytre var profeten Muhammad som alle andre mennesker. Men i hans indre fant det sted en forvandling som innebar at han kan sammenlignes med en edelsten, som viser seg å være helt fullkommen når lyset skinner på den. Han var en juvel blant steiner. Som Guds

første skapning kroppsliggjorde Muhammad det fullkomne mennesket, skapelsens arketyp, fullendelsens forbilde.²⁷ Det er denne personen Sami Yusuf søker å bli forent med.

Historiens Muhammad i Sami Yusufs tekster

I sangen «The Cave of Hira» gjenforteller Sami Yusuf noen av de viktigste hendelsene i Muhammads liv. Mens Muhammad befant seg i en hule på Hira-fjellet kom engelen Gabriel til profeten og sa: «Read O Muhammad, read. In the name of your Lord.» Yusuf vektlegger intimiteten og intensiteten i møtet mellom engelen og profeten:

On that clear and blessed night
Jibra'il came to Hira
He hugged the prophet Muhammad
Until he thought he would die

Etter dette gikk Muhammad ut blant folket og forkynte budskapet om det bare finnes én Gud, Allah. Hans budskap brakte lyset til menneskene, som vandret i mørket.

I andre sanger er det Muhammad som forbilde som vektlegges, for eksempel i sangen «Muhammad», som er dedisert til skolebarna som ble drept i Beslan i Nord-Ossetia i det sørlige Russland sommeren 2004. Ville Muhammad stilt seg bak en slik ugjerning? Aldri!, synger Yusuf:

He taught us about human brotherhood
And against prejudice he firmly stood
He loved children, their hands he'd hold
And taught his followers to respect the old
So would he allow the murder of an innocent child?
Oh no

I den tidlige litteraturen om Muhammad vektlegges det at han var glad i barn, og at han ofte lekte med dem. De han lekte mest med var barnebarna Hassan og Hussein, som pleide å klatre opp på bestefarens rygg mens han knelte i bønn.²⁸

I sangen «Allahu» fremhever Yusuf andre sider ved Muhammad: Han var den utvalgte, selv om han var analfabet og foreldreløs. Sufismen legger stor vekt på at Muhammad var analfabet. Poenget er at bare en person hvis hjerte ikke var preget av ytre intellektuell påvirkning og lærdom kunne ta imot det guddommelige ordet fra Allah:

From amongst all humans Muhammad was chosen
He was illiterate and he was orphan
Yet Allah sent him to those who were pagans
Oh Allah, let us drink from the hand of his fountain

«Allahu» betyr «Gud er.» Sangen er opprinnelig skrevet av Nusrat Fateh Ali Khan (1948-1997). Khan var en svært dyktig musiker og sanger, og det var han som gjorde musikkstilen qawwali kjent i Vesten. Khans «Allah Hoo, Allah Hoo» ble spilt inn til utgivelsen *Devotional Songs* (1992). Sangen varer i åtte minutter, og i løpet av denne tiden gjentar Khan «Allah Hoo» 172 ganger. Selv om Sami Yusuf foretok store endringer i Khans sang da han selv spilte den inn er «Allahu» like fullt et godt eksempel på at Yusuf har hentet viktige impulser fra qawwali-tradisjonen.

Troens Muhammad i Sami Yusufs tekster

Et sentralt kjennetegn ved «troens Muhammad» eller Muhammad-fromheten er forestillingen om hans lysnatur. Dette bygger på Sure 5,18: «Et lys er kommet til dere fra Gud», og 24,35: «Lys over lys! Gud leder dem Han vil hen til sitt lys.» Den første som tolket disse setningene slik at de handlet om Muhammad var mystikeren Muqatil på 700-tallet.²⁹ Selv skal profeten ha sagt: «Det første Gud skapte, var mitt lys.» Og om sin pre-eksistens uttalte han følgende: «Jeg var profet mens Adam ennå sov i vann og leire.» Denne evige lysnaturen ble overført til Adam, det første menneske og den første profet. Deretter ble den overført til alle de andre profetene, inntil den fant sitt fullkomne uttrykk i profeten Muhammad.³⁰ Læren om *nur muhammadi* (Muhammads lys) innebærer at hele verden er skapt fra Muhammds lys.³¹ Sami Yusuf alluderer til dette flere steder i sine tekster. I «It's a Game» sammenligner han nærheten til profeten med det å befinne seg i lyset fra solen:

Then I feel your sunlight
Beautiful and so bright
Feeling I'm in your arms
For a while

Også i *Burda* sammenlignes Muhammad med solen: «Som solen er han, liten for øyet når sett på avstand, men et nært blikk blander og overvelder.»³² I «It's a Game» beskriver Yusuf nærheten til profeten som en fysisk opplevelse; profeten omfavner den troende. Beskrivelser av profeten hvor han sammenlignes med fullmånen, og omtales som et lys som skinner i mørket er utbredt i sufismen.³³ Sami Yusuf formulerer dette slik i «Ya Rasulallah»:

O full moon
Light of the darkness

Mange fromme muslimer vil aldri nevne profetens navn uten samtidig å legge til en formulering som er kjent som *tasliya*: «Salla Allahu 'alayhi wa sallam», eller «Gud velsigne ham og gi ham fred.» Opprinnelsen til *tasliya* er Sure 33,56: «Gud og Hans engler velsigner Profeten. Dere som tror, nedkall også velsignelse over ham, og fred.» I dette Koranverset

brukes det samme verbet (*salla 'ala*) om Gud, englene og de troende. Det kan både oversettes med «velsigne» og «be for.» Det er en utbredt oppfatning at det inneholder en oppfordring til de troende om å be til Muhammad:

The *tasliya* is not only a eulogy but a request, and perhaps its actual meaning is so simple as to ask God for praying to Himself upon Muhammad, so that Muhammad can be aware of the believers' love, and he will mediate for them on the Last Day.³⁴

Tasliya er ikke bare utbredt i sufismen, men brukes i hele den muslimske verden. Refrenget i Sami Yusuf's «Al-Mu'allim» inneholder *tasliya*:

He was Muhammad:
Salla Allahu 'alayhi wa sallam
Muhammad, mercy upon mankind

Et annet viktig aspekt ved Muhammad-fromheten er profetens rolle som forbeder. *Burda* vektlegger denne siden ved Muhammad: «Han er (Guds) elskede, mot hans forbønn er alles blikk vendt for all frykt som kommer til å vise seg på pinens dag.»³⁵ Sami Yusuf uttrykker denne tanken slik i «Al-Mu'allim»:

My beloved O Muhammad
My intercessor O Muhammad
The best of Allah's creation is Muhammad
O Chosen One, O Imam of the Messengers
O Chosen One, O intercessor of the worlds

Det er vanlig å be til Muhammad om helbredelse fra sykdom: «O messenger of the one God, I am ill and weak. Heal me, for you are sought for healing. O messenger of the one God, if you don't help me – to whom could I look for my recourse?» En angrende synder kan bli frelst på grunn av Muhammads forbønn.³⁶

Ihukommelse av Muhammad og forening med Allah

En av pionerene innen islamsk popmusikk har vært artisten som tidligere kalte seg Cat Stevens, deretter Yusuf Islam, så bare Yusuf, og nå Yusuf/Cat Stevens.³⁷ Til utgivelsen *Another Cup* (2006) spilte han inn en sang om Muhammad, som han kalte «The Beloved»:

He left his self to flee to God
And God sent him back to us
He was born to be the beloved; a will of the Divine
He was born to be the Beloved; he was born to guide

Når Yusuf Islam synger at Muhammad «left his self» er dette en henvisning til *fana*, som betyr utslettelsen av selvet og foreningen med Gud. For en sufi er dette det høyeste stadiet, og det er målet for enhver mystiker i islam. Den persiske sufimesteren Ayn al-Qudat skriver: «Når ‘du’ opphører å være ‘du’, da blir du deg selv.»³⁸

Fana forbindes vanligvis med foreningen med Allah. Men mange sufier har et sterkt ønske om å bli forent, ikke bare med Allah, men også med Muhammad. For å oppnå *fana* bruker sufiene *dhikr*. *Dhikr* betyr «ihukommelse av Gud», og er en resitasjon av ord eller korte setninger, som gjentas hundrevis av ganger. Et godt eksempel på *dhikr* i en musikalsk setting er Nusrat Fateh Ali Khans «Allah Hoo.» I «The Cave of Hira» uttrykker Sami Yusuf sin sterke kjærlighet til profeten, og han bruker gjentakelsen av Muhammads navn, «*dhikr Muhammad*», for å oppnå foreningen med den personen han elsker over alt:

Whenever his name is mentioned
Our tears begin to flow
...
You are the object of my love
Your remembrance [dhikr] are the only words
I speak throughout my days

Muhammads navn er høyt opphøyet over alle andre navn. I sufismen er det en nær sammenheng mellom kjærligheten til Allah og kjærligheten til profeten. Før den troende kan håpe på utslettelse (*fana*) i Gud, må hun eller han først oppleve utslettelse i profeten (*fana fi'r rasul*). I sufilitteraturen kalles Muhammad ofte legen som helbreder de syke.³⁹ Helbredelsen kommer som et resultat av at den troende har praktisert *dhikr*. I «It's a Game» synger Yusuf: «The very mention of you becomes my tranquility, to take your name, it becomes my sanity.» På grunn av sitt budskap kan Muhammad også omtales som menneskehetens frelser, slik Yusuf gjør i «Ya Rasulallah»:

Master of the noble and generous
Savior of humanity

Gjennom Muhammad formidler Allah den guddommelige nåden til alle mennesker. I flere av Yusufs sanger tegnes et bilde av Muhammad som innebærer at han var noe langt mer enn et vanlig menneske. Han hadde særegne kvaliteter, og var alle andre skapninger overlegen: «Muhammad is thought to be free from error, endowed with the exceptional virtues of infallibility and impeccability. Muhammad embodies the original pure state of human beings (*fitra*) before the latter became gradually corrupt.»⁴⁰ Derfor kan Muhammad tilgi alle synder. Dette gjenspeiles i Sami Yusufs sang «Ya Rasulallah», som inneholder følgende bønn til profeten: «Forgive all sins, conceal all faults. Guide the hearts, so that they repent.»

I heftet som følger med hans hittil siste utgivelse, *The Centre* (2014), skriver Sami Yusuf at han vil rette en særlig takk til sin lærer og inspirasjonskilde, Seyyed Hossein Nasr. Nasr har bidratt med råd og veiledning, og han har skrevet teksten til sangen som har gitt navn til albumet. Nasr (f. 1933), som opprinnelig kommer fra Iran, er professor i islamske studier ved George Washington University. Han har skrevet mange bøker om sufisme, og han har også utgitt egne diktsamlinger. Ett av diktene i samlingen *Poems of the Way* (1999) har tittelen «Why Here Why Now.»⁴¹ I dette diktet skriver Nasr om alle tings sentrum, som inneholder tilværelsens nøkkel. Fra dette diktet har Sami Yusuf hentet teksten til sin sang «The Centre»:

Here is the Centre that is the Centre of all wheres
Now is the moment at the heart of all times
Ask not why here and now
But be in the here and now
To find the key to all existence

Begrepet «sentrum» står sentralt i Nasrs poesi og filosofi. Det betegner hjertet (*qalb*), som ifølge sufismens menneskesyn er sete for både intellekt og følelser. Men hjertets viktigste funksjon er at det er Guds bolig i mennesket. Det er i hjertet foreningen mellom menneskets jeg og det guddommelige Jeg finner sted. Derfor kalles sufier av og til «hjertets folk» (*ahl-i dil*) på persisk. Den troendes hjerte er den Nåderikes trone, skriver Seyyed Nasr.⁴² Han har modernisert og videreutviklet teologien og menneskesynet til en av de aller mest kjente mystikerne i islam, Ibn al-Arabi (1165-1240). Det går en linje fra Ibn al-Arabi via Seyyed Hossein Nasr til Sami Yusuf. Dette kommer eksplisitt til uttrykk på *The Centre*, i og med at Sami Yusuf på denne utgivelsen har tatt med sangen «Lament». Sangteksten er hentet fra ett av diktene i samlingen *Tarjuman Al-Ashwaq*, skrevet av Ibn al-Arabi og trolig utgitt i 1215.⁴³ Dette er et dikt hvor Ibn al-Arabi uttrykker en intens lengsel etter Allah.

Maher Zain og lengselen etter Medina

I sufiposien sammenlignes Muhammad ofte med en regntung sky, eller med regnet som faller fra skyen. I mange kulturer hvor årstidene er preget av tørke og store deler av landskapet er ørken, representerer regnet det livgivende. I sufismen er regnet et viktig symbol på profetens nåde.⁴⁴ I *Burda* uttrykkes dette slik: «De fikk alle, gjennom Guds sendebud, fulle begre fra hans hav eller nipp fra hans evigfallende regn.» (Burda 3,11). I sangen «Ya Nabi Salam Alayka» synger Maher Zain:

From the fragrance of your love
The earth and the skies have prospered
And the rain of mercy have poured upon us
My heart and soul is for you, ya Rasool-Allah

Maher Zain ble født i Libanon, men foreldrene emigrerte til Sverige da Zain var åtte år gammel. I 2009 ga han ut sin første CD, *Thank You Allah*, som ble en stor suksess i mange land, særlig i Malaysia og Indonesia. Zain har uttalt at hans store forbilde er Sami Yusuf. I løpet av noen få år har Zain oppnådd en enorm popularitet: «From southern Thailand to the outermost Indonesian islands, Zain's songs are now as ubiquitous an element of the daily environment as afternoon thunderstorms and spicy rice dishes.»⁴⁵

Også Maher Zains tekster kan både være kommentarer til dagsaktuelle tema (som «Palestine Will Be Free»), og kjærlighetssanger til Muhammad og Allah. I musikkvideoen til sangen «The Chosen One» ser vi Zain vandre gjennom en amerikansk storby preget av fattigdom, kriminalitet og narkosalg. Zains nabo tømmer søppel foran huset til Zain, en handling som symboliserer den nedlatende holdningen mange i Vesten har til muslimer. Mot slutten av videoen ser Zain at naboen er syk, og han gir mat til den syke. Zain framstår med andre ord som et forbilde på empati og barmhjertighet. Men videoen inneholder samtidig referanser til en hendelse i profeten Muhammads liv. I følge tradisjonen var det en kvinne som i flere år kastet fra seg søppel der profeten bodde. Men en dag tok dette slutt, og da Muhammad undersøkte saken nærmere, fant han ut at kvinnen hadde blitt syk. Han tilbød seg da å hjelpe henne.

På Maher Zains siste utgivelse *Forgive Me* (2012) er det flere sanger som handler om profeten Muhammad.⁴⁶ I en av disse, «Assalamu Alayka», forteller Zain at han drømmer om å komme til Medina og besøke profetens grav:

My heart is so full of longing
I wish to be close to my Beloved
I dream to walk in the streets of Medina
And to quench the thirst of my spirit
By visiting you, O Muhammad

Mange sufipoeter uttrykker en sterk lengsel etter å komme til Medina. Det er en utbredt oppfatning at den som besøker profetens grav samtidig er sikret profetens forbønn.⁴⁷ Mange som har vært i Medina forteller om et møte med profeten. Selv om dette er hans gravsted, er han fortsatt åndelig til stede og tar imot de troendes bønner. Muhammad skal selv ha sagt: «Å besøke min grav etter min død er det samme som å besøke meg mens jeg var i live.»⁴⁸ Slik beskriver Maher Zain det han opplevde i Medina:

I left all my troubles and worries
As I entered your Mosque so gently
And as I finally stood there before you
I couldn't stop my tears from falling
In your presence O Muhammad!

I 1906 dro barelwiordenens grunnlegger Ahmad Reza Khan på pilegrimsreise til Medina. Han tilbrakte da en måned ved profetens grav, og skrev følgende vers:

O pilgrims!
Come to the tomb of the king of kings
You have seen the Ka'ba
Now see the Ka'ba of the Ka'ba.⁴⁹

For Khan var profetens grav et langt viktigere sted enn Ka'ba i Mekka. Han betraktet graven som det helligste stedet på jorden. Khan var overbevist om at profeten kunne hjelpe alle som kom til graven med sine problemer. Mens profeten er i graven, tilbringer han dagene i bønn. Hver dag kommuniserer han med Allah, og går i forbønn for de troende.⁵⁰

Mo Sabri: «Jeg tror på Jesus»

Ved siden av Sami Yusuf og Maher Zain finnes det også flere andre artister som er sentrale i den globale muslimske ungdomskulturen. Noen av disse opererer innenfor musikalske sjangere som for eksempel rap og hip hop. Sami Yusuf har ved flere anledninger samarbeidet med den danske hip hop-trioen Outlandish, som har hatt stor suksess både i Europa og i Asia. De tre musikerne som til sammen utgjør Outlandish stammer henholdsvis fra Pakistan, Marokko og Cuba. To er muslimer og en er kristen. Mange av tekstene til Outlandish inneholder sosio-kulturelle budskap. De frontet kampanjen «Music with Meaning», med slagordet «If you stand for nothing, you'll fall for anything.» Samtidig med dette understreker flere av tekstene viktigheten av å leve nær Gud. I sangen «Any Given Time» beskrives kampen den troende befinner seg i:

I'm out to fight the devil but never fought myself
Read a thousand books but never read myself
My soul is starving, needs to be fed
Lord, I need your help
Hell with the devil
My biggest enemy is myself

Dette verset handler om den store jihad, som i motsetning til den lille jihad, foregår i hjertet til hvert enkelt menneske. I sufismen er den store jihad, det vil si kampen mot grådighet og egoisme, den viktigste formen for hellig krig noe menneske kan utkjempe. En tekst fra Koranen sufiene brukte når de tok opp kampen mot de destruktive kreftene i sitt eget indre, var Sure 50,16: «Vi har skapt mennesket, og Vi vet hvor hans tanker vandrer. Vi er ham nærmere enn halspulsåren.» De fant trøst i dette verset, fordi det uttrykker i klartekst at mennesket aldri er alene. Gud er ikke bare til stede i hele skaperverket, han er også

nærværende i hvert enkelt menneske. Derfor synger Outlandish flere ganger i «Any Given Time»:

Even when I'm not alone
You are closer than the veins in my neck
Even when I'm all alone

Det musikalske uttrykket til den pakistansk-amerikanske sangeren Mo Sabri er en form for moderat hip hop. Sabri debuterte i 2012 med iTunes-utgivelsen *The Overnight Classic*. Den mest kjente sangen fra denne utgivelsen er «I Believe In Jesus.» Sabri fikk mye oppmerksomhet fordi han som muslim laget en sang om å tro på Jesus. Over en million mennesker har sett videoen til «I Believe In Jesus» på YouTube. Videoen åpner med Sure 3,40: «En gang sa englene: 'Maria, Gud bebuder deg et Ord fra Ham selv. Hans navn skal være Kristus – Jesus, Marias sønn'.» Mo Sabri beskriver Jesus slik:

The son of a virgin, they say it is illogical
Probably improbable, but God made it possible
Gabriel told Mary that her son would be phenomenal
His voice was always audible, the opposite of prodigal
He overcame obstacles, people attacking him
He was a walking hospital
With heathen he was compassionate
He healed the sick, raised the dead
Shout out to Lazarus
I'm talking about Jesus of Nazareth

I følge Mo Sabri er ikke det viktigste å vektlegge ulike syn på Jesus, men å følge Jesus og ha Jesus som forbilde. Sabri synger at ordet «tro» er et verb, etter som tro uten gjerninger er en død tro. Han avslutter sangen med å spørre «hva ville Jesus gjøre?»:

This song was just a lesson to remind me and you
To ask ourselves this question:
What would Jesus do?

Mo Sabri har også uttalt at en av hans viktigste inspirasjonskilder er den jødiske artisten Matisyahu, som i flere sanger tematiserer det jødiske håpet om Messias og den messianske tidsalderen. Videoen til «I Believe In Jesus» avsluttes med følgende sitat av den katolske teologen Hans Urs von Balthasar: «Even if unity of faith is not possible, a unity of love is.» I 2013 ble Mo Sabri invitert til Det hvite hus for å spise frokost sammen med Barack Obama. Temaet for samtalen ved frokostbordet var brobygging mellom kulturer og religioner.

Konklusjon

Sami Yusuf, Maher Zain, Outlandish og Mo Sabri representerer ulike musikalske uttrykksformer, men alle adresserer spørsmålet om hva det innebærer å være muslim i en vestlig, sekulær kontekst. Mange av artistene henter inspirasjon fra sufismen, både fordi denne retningen har et overveiende positivt syn på bruk av musikk, og fordi sufismen representerer en religiøsitet som vektlegger det indre livet mer enn ytre rammer og påbud. Et annet fellestrekk ved disse artistene er at de har bidratt til å utvikle en global muslimsk ungdomskultur, som vektlegger fromhet og handling. I denne kulturen er bildet av profeten Muhammad viktig, og handlingene springer ut av en fromhet hvor hengivelsen til profeten spiller en sentral rolle. Muhammad er sentral som historisk skikkelse, og han er et forbilde gjennom sitt eksempel. Men han er også viktig som en indre drivkraft hos mange unge muslimer, en pådriver til å skape en bedre og mer rettferdig verden. Gjennom sitt nærvær er han til stede i de troendes liv og motiverer til kamp mot egoisme, undertrykkelse, fattigdom og misbruk av religionen i Allahs navn.

NOTER

- 1 Bergan 2011.
- 2 Tusing 2010.
- 3 Svenska Dagbladet, 21. juli 2013.
- 4 Aidi 2014, xxvi.
- 5 Mostafa 2006.
- 6 Nesten alle tekstene til Sami Yusuf finnes på www.azlyrics.com/lyrics/samiyusuf/
- 7 Se for eksempel Baig 2008.
- 8 Otterbeck 2004, 13-16.
- 9 Ghozlan 2010.
- 10 Solberg 2007.
- 11 Rana 2008.
- 12 Farstad 2014, 19.
- 13 Mahmood 2009.
- 14 Se for eksempel Schimmel 1985, 234.
- 15 Sa'di 2010, 17 og 18.
- 16 Hoffman 1999, 351.
- 17 Hoffman-Ladd 1992, 621.
- 18 Vogt 2005, 182.
- 19 Sanyal 1996, 153.
- 20 Sanyal 1996, 156.
- 21 Vogt 2000, 25. En av de største moskéene i Oslo, Central Jama'at-e Ahl-e sunnat i Urtegata, er en barelwi-moské.
- 22 Sanyal 1996, 158.
- 23 Al-Bosiri 2010, 9.
- 24 Kamal Abdel-Malek 1995, 31. Se også Schimmel 1985, 212-214.
- 25 Schimmel 1975, 222.
- 26 Vogt 2000, 186.

-
- 27 Nasr 2006, 67.
28 Schimmel 1985, 48-49.
29 Schimmel 1975, 214.
30 Vogt 2000, 185-186.
31 Schimmel 1975, 224.
32 Al-Bosiri 2010, 32.
33 Kamal Abdel-Malek 1995, 67.
34 De La Puente 1999, 129.
35 Al-Bosiri 2010, 29.
36 Schimmel 1985, 188 og 85.
37 Mer om dette hos Kvalvaag 2007.
38 Vogt 2005, 162.
39 Schimmel 1985, 45.
40 De La Puente 1999, 121-122.
41 Nasr 1999, 78-79.
42 Nasr 2006, 91.
43 Ibn Al-Arabi 1911, 76.
44 Kamal Abdel-Malek 1995, kapittel 3.
45 Foley 2014.
46 Tekstene til Maher Zain finnes på www.azlyrics.com/lyrics/maherzain/
47 Schimmel 1985, 189.
48 Katz 2010, 150.
49 Sanyal 1996, 157.
50 Sanyal 2006, 99.

Litteraturliste:

- Aidi, Hisham D. 2014. *Rebel Music. Race, Empire and the New Muslim Youth Culture*. New York: Pantheon Books.
- Al-Arabi, Muhyiddin Ibn 1911. *Tarjuman Al-Ashwaq. A Collection of Mystical Odes*. London: Royal Asiatic Society.
- Al-Bosiri, Mohammad 2010. *Kappens dikt*. Oslo: Noor 92 Publications.
- Baig, Khalid 2008. *Slippery Stone. An Inquiry into Islam's Stance on Music*. Garden Grove: Openmind Press.
- Bergan, Jon Vidar 2011. «Stemmeprakt og sjarm.» *Drammens Tidende*, 12. mars.
- De La Puente, Cristina 1999. «The Prayer Upon the Prophet Muhammad (*Tasliya*): A Manifestation of Islamic Religiosity.» *Medieval Encounters* 5,1.
- Farstad, Mona Helen 2014. «Kampen om unge muslimer.» *Vårt Land* 30.9 (nr. 225), 18-19.
- Foley, Sean 2014. «Maher Zain, Technology, and Southeast Asia's Place in Modern Islam.» *Oxford Islamic Studies Online*.
- Ghozlan, Basim 2010. «Musikk og sang i lys av islamske prinsipper.» *Islam.no*: www.islam.no/page10704754.aspx
- Hoffman-Ladd, Valerie J. 1992. «Devotion to the Prophet and His Family in Egyptian Sufism.» *International Journal of Middle East Studies* 24, 615-637.

-
- Hoffman, Valerie J. 1999. «Annihilation in the Messenger of God: The Development of a Sufi Practice.» *International Journal of Middle East Studies* 31, 351-369.
- Kamal Abdel-Malek, Ali S. Asani 1995. *Celebrating Muhammad. Images of the Prophet in Popular Muslim Poetry*. Columbia: University of South Carolina Press.
- Katz, Marion Holmes 2010. «The Prophet Muhammad in Ritual.» Jonathan E. Brockopp (ed), *The Cambridge Companion to Muhammad*. Cambridge: Cambridge University Press, 139-157.
- Kvalvaag, Robert W. 2007. «En annen kopp: Brobyggeren Yusuf Islam og ulike syn på musikk i islam.» *Religion og livssyn* 19/2, 49-55.
- Mahmood, Shabnam 2009. «Talking Shop: Sami Yusuf.» *BBC News* 24.9.
- Mostafa, Hadia 2006. «A Voice for Peace.» *Egypt Today*. March Issue.
- Nasr, Seyyed Hossein 1999. *Poems of the Way*. Oakton VA: The Foundation for Traditional Studies.
- Nasr, Seyyed Hossein 2006. *Vid det klara morgonljuset*. Stockholm: Proprius Förlag.
- Otterbeck, Jonas 2004. «Music as a useless activity: Conservative interpretations of music in islam.» Marie Korpe (ed). *Shoot the Singer. Music Censorship Today*. London: Zed Books, 11-16.
- Rana, Mohammad Usman 2008. «Populærkultur på islamsk.» *Aftenposten*, 10. desember.
- Sa'di 2010. *Frukthagen*. Oslo: Verdensbiblioteket. De norske bokklubbene.
- Sanyal, Usha 1996. *Devotional Islam and Politics in British India. Ahmad Riza Khan Bareilwi and His Movement, 1870-1920*. Dehli: Oxford University Press.
- Sanyal, Usha 2006. *Ahmad Riza Khan Bareilwi. In the Path of the Prophet*. Oxford: One World Books.
- Schimmel, Annemarie 1975. *Mystical Dimensions of Islam*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Schimmel, Annemarie 1985. *And Muhammad His Messenger. The Veneration of the Prophet in Islamic Piety*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Solberg, Karima 2007. «Al-asmaa al-husna og musikk i dialogens tjeneste.» *Islam.no*: www.islam.no/page111127.aspx
- Svenska Dagbladet 2010. «En världsstjärna mitt ibland oss.» 21. juli.
- Tusing, David 2010. «Sami Yusuf Talks About Spiritique, His New Sound.» *Gulf News*, 11. August.
- Vogt, Kari 2000. *Islam på norsk. Moskeer og islamske organisasjoner i Norge*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag.
- Vogt, Kari 2005. *Islam – tradisjon, fundamentalisme og reform*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag.

Robert W. Kvalvaag (f. 1956), førstelektor i RLE ved fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier, Høgskolen i Oslo og Akershus. Har publisert en rekke artikler og flere bøker om religion og populærkultur. Robert.Kvalvaag@hioa.no. Adresse: Frysjaveien 9A, 0883 Oslo.